

ПРОПОЗИЦІЇ
Міністерства юстиції України
до проєкту Закону України «Про внесення змін до пункту 10²
Розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення»
Закону України «Про виконавче провадження»,
внесеного на розгляд Верховної Ради України народними
депутатами України Фріз І.В., Климпуш-Цинцадзе І.О. та іншими
(реєстр. № 9299 від 15 травня 2023 року)

(до першого читання)

Міністерство юстиції України **не підтримує** проєкт Закону України «Про внесення змін до пункту 10² Розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» (далі – проєкт Закону), яким пропонується внести зміни до пункту 10² розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» (далі – Закон).

1. Щодо порушення принципу юридичної визначеності, ясності та недвозначності правової норми

Принцип правової визначеності безпосередньо не закріплений у національному законодавстві, але його значущість для результативного правового регулювання підтверджується практикою Конституційного Суду України. Власне бачення правової визначеності Конституційний Суд України сформулював у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками, в якому зазначається, що «із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини).

Принцип правової визначеності для обґрунтування своїх рішень використовує і Європейський суд з прав людини. Так, у справі «Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства» (рішення від 25 листопада 1999 року) Суд вказав, що однією з вимог, яка випливає зі словосполучення «встановлений законом», є передбачуваність. Норму не можна вважати «законом», якщо вона не сформульована достатньо чітко, що дає особі можливість керуватися цією нормою у своїх діях.

При цьому аналіз положень проєкту Закону свідчить, що здебільшого його положення не відповідають принципу юридичної визначеності, ясності та недвозначності правової норми, що не виключає необмеженості її трактування у правозастосовній практиці, що у свою чергу сприятиме зловживанням та корупційним діям.

СЕД АСКОД

Міністерство юстиції України

№ 6-11.6.2-23 від 25.05.2023

Підписувач Горовець Євгеній Миколайович

Сертифікат 3ED5083160DBC59B0400000005E0500F7C3A000

Дійсний з 25.09.2022 20:36:10 по 25.09.2023 20:36:10

Верховною Радою України 11.04.2023 прийнято Закон України № 3048-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану» (далі – Закон № 3048-IX), який набрав чинності 06.05.2023.

Законом № 3048-IX внесено зміни до пункту 10² розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону, якими, зокрема, передбачено, що тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX, фізичні особи – боржники, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, можуть здійснювати видаткові операції з поточного рахунку на суму в розмірі, що протягом одного календарного місяця не перевищує двох розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом про Державний бюджет України на 1 січня поточного календарного року, а також сплачувати податки, збори без урахування такого арешту, за умови, що такий поточний рахунок визначений для здійснення видаткових операцій у порядку, встановленому цим підпунктом. Звернення стягнення у межах зазначеної суми на такому рахунку не здійснюється.

Відповідними змінами встановлена можливість здійснення боржниками – фізичними особами видаткових операцій з поточного рахунку на суму в розмірі, що протягом одного календарного місяця не перевищує двох розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом про Державний бюджет України на 1 січня поточного календарного року, за умови, що такий поточний рахунок визначений для здійснення видаткових операцій у встановленому цим пунктом порядку.

При цьому положеннями пункту 10² розділу XIII Закону передбачено спрощений механізм звернення до органів державної виконавчої служби, приватного виконавця щодо визначення поточного рахунку для здійснення видаткових операцій шляхом подання заяви в паперовій формі (нарочно або засобами поштового зв'язку) або в електронній формі.

Водночас проектом Закону пропонується внести зміни до пункту 10² розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону, доповнивши цей пункт абзацом такого змісту:

«Зазначені обмеження щодо видаткових операцій не застосовуються до військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями. Кабінет Міністрів України визначає перелік

документів та встановлює порядок зняття вказаними категоріями осіб обмежень на здійснення видаткових операцій з поточних рахунків.»

Проектом Закону передбачається, що обмеження щодо видаткових операцій не застосовується до: *військовослужбовців Збройних Сил України; інших утворених відповідно до законів України військових формувань; правоохоронних органів спеціального призначення; Державної спеціальної служби транспорту; Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.*

При цьому не зрозуміло, як саме необхідно встановлювати факт віднесення боржника до кола суб'єктів, які є, зокрема, правоохоронними органами спеціального призначення або інших утворених відповідно до законів України військових формувань, також виникає питання, яким чином встановлюватиметься перелік інших військових формувань.

Так, визначена цим переліком Державна спеціальна служба транспорту відповідно до статті 1 Закону України «Про Державну спеціальну службу транспорту» є *спеціалізованим військовим формуванням*, що входить до системи Міністерства оборони України, призначеним для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період.

Також Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації за своїм статусом є державним органом, який призначений для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку тощо, спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою сектору безпеки і оборони України (стаття 2 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України»).

Крім того, зі змісту запропонованих змін не можна чітко встановити, які саме обмеження щодо видаткових операцій не застосовуються до певних категорій боржників.

Отже, редакція запропонованої норми є незрозумілою та нечіткою.

2. Щодо конституційного принципу обов'язковості виконання судового рішення, принципів рівності та справедливості

2.1. Слід зазначити, що встановлення можливості без будь-яких обмежень вказаній категорії осіб користуватися коштами, на які накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватним виконавцем, призведе до невиконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) та, як наслідок, до порушення прав і законних інтересів стягувачів, на користь яких винесені відповідні рішення.

Крім того, запропоноване положення проекту Закону не забезпечує рівності та неупередженого підходу до всіх фізичних осіб – боржників, на кошти яких накладено арешт, оскільки не всі громадяни із запропонованих категорій військовослужбовців можуть бути, наприклад, добросовісними платниками аліментів.

На практиці можуть бути непоодинокі випадки, коли у боржника наявна заборгованість зі сплати аліментів або заборгованість за кредитним договором чи борги на користь держави та державних підприємств тощо, проте внаслідок можливості користування коштами без обмежень, на які накладено арешт виконавцем, виконавчі документи не виконуватимуться.

Таким чином, запропонованими змінами фактично блокується застосування заходу примусового виконання рішень щодо звернення стягнення на кошти боржника, який є основним та першочерговим, що призведе до неналежного виконання судових рішень, а отже, і до порушення конституційного принципу, передбаченого статтею 129¹ Конституції України, згідно з яким судові рішення ухвалюються іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України, а також до порушення прав та законних інтересів стягувачів, на користь яких винесені відповідні судові рішення.

У цьому контексті Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави; невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом (рішення від 13.12.2012 № 18-рп/2012, від 25.04.2012 № 11-рп/2012, від 26.06.2013 № 5-рп/2013).

Крім того, відповідно до практики Європейського суду з прав людини виконання судових рішень розглядається як невід'ємна частина судового розгляду в розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає право на справедливий суд (рішення Європейського суду з прав людини від 19.03.1997 у справі «Горнсбі проти Греції»; від 28.11.1999 у справі «Брумареску проти Румунії»).

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях покладає відповідальність за тривале невиконання рішення суду на державу, в разі якщо через запроваджене нею державне регулювання вона унеможлиблює примусове виконання рішення.

2.2. Як зазначено в пояснювальній записці до проекту Закону, метою і завданням законопроекту є забезпечення захисту прав військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які з різних причин, до повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України, не змогли вчасно виконати свої фінансові (майнові) зобов'язання, що стало наслідком ухвалення відповідних судових рішень, відкриття виконавчих проваджень та накладення арешту органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями на поточні рахунки фізичних осіб.

Так, проектом Закону пропонується внести зміни до пункту 10² розділу XIII Закону, доповнивши його положенням, яким передбачити таке: «Зазначені обмеження щодо видаткових операцій не застосовуються до військовослужбовців Збройних Сил України, *інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення*, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями. Кабінет Міністрів України визначає перелік документів та встановлює порядок зняття вказаними категоріями осіб обмежень на здійснення видаткових операцій з поточних рахунків.».

У зв'язку з викладеним зазначаємо, що відповідно до частини другої статті 12 Закону України «Про національну безпеку України» до складу сектору безпеки і оборони, зокрема, входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, *Національна поліція України*, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, *Служба безпеки України*, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, *розвідувальні органи України*, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

У контексті реалізації положень законів України «Про оборону України», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» *особи, які працюють та/або несуть службу в зазначених державних органах*, здійснюють заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі збройної агресії Російської Федерації оборони України, відновлення територіальної цілісності України, вживають заходів для захисту прав і свобод цивільного населення тощо.

Так, згідно з абзацом двадцять п'ятим частини першої статті 1 Закону України «Про оборону України» бойові дії – форма застосування з'єднань, військових частин, підрозділів (інших сил і засобів) Збройних Сил України, інших складових сил оборони, *а також поліції особливого призначення Національної поліції України* для вирішення бойових (спеціальних) завдань в операціях або самостійно під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння).

При цьому згідно з положеннями Закону України «Про Національну поліцію» поліція є *центральним органом виконавчої влади*, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Відповідно до положень Закону України «Про Службу безпеки України» Служба безпеки є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

Служба зовнішньої розвідки України є розвідувальним органом України, який функціонує як окремий державний орган.

Враховуючи наведене, запропонована редакція змін, які пропонується внести до Закону, на нашу думку, необґрунтовано виокремлює лише військовослужбовців Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, що може призвести до дискримінації працівників інших державних органів.

3. Щодо техніко-юридичних помилок

У тексті проекту Закону пропонується пункт 10² розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону після абзацу третього доповнити новим абзацом *четвертим*, водночас у тексті порівняльної таблиці до проекту закону абзац, який передбачає відповідні зміни до пункту 10² розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону, є *восьмим*.

З огляду на вищевикладене тексти проекту Закону та порівняльної таблиці до нього не є тотожними.

Вказані неузгодженості можуть призвести до правової невизначеності застосування відповідних положень та мати зворотний ефект від описаного у пояснювальній записці для військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Інформуємо, що проект Закону в комітетах та на пленарних засіданнях Верховної Ради України супроводжуватиме заступник Міністра юстиції України відповідно до розподілу функціональних повноважень.

Перший заступник Міністра

Євгеній ГОРОВЕЦЬ